

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

معماری و منظر شهری دانش بنیان در سیمای شبانه موردی: پیاده راه

اعلم الهدی رشت

محمد خندان^۱، معین همتی^۲

^۱ کارشناس ارشد شهرسازی گرایش برنامه ریزی شهری، مدرس دانشگاه، رشت
mmd.kdn@gmail.com

^۲ کارشناس ارشد طراحی شهری دانشگاه تهران، مدرس گروه شهرسازی، دانشگاه گیلان، رشت،
Moein.hemmati@ut.ac.ir

چکیده

در جهان امروز، شهرها بازیگران اصلی اقتصاد جهانی محسوب می شوند که لازم است جهت تامین شاخص های رقابت پذیری و ارتقای کیفیت زندگی و جذب بیشتر سرمایه های انسانی و مالی، مراکز شهری دانش بنیان را بعنوان یکی از مهم ترین راهکارهای توسعه ای مدنظر قرار دهند. پیاده راه می تواند راهکاری باشد که ضمن نقش موثر در کشف و ادراک محیط کالبدی و اجتماعی شهر، به خلق مرکزی دانش بنیان کمک کند؛ زیرا هر چقدر فضاها و امکانات حرکت مطلوب پیاده افزایش یابند، امکانات ادراک محیط شهر و بهره گیری از ارزش های بصری، فرهنگی و اجتماعی آن نیز افزایش می یابد. اما مسئله در خور تأمل، سیما و منظر شبانه است که در واقع تصور مخاطب از شهر هنگام شب می باشد. نورپردازی با ایجاد حس سرزندگی شبانه شهرها می تواند بعنوان شاخصی در خلق مرکز شهری دانش بنیان مورد توجه قرار گیرد. نورپردازی مناسب، تعریف کننده هویت و سیمای شبانه شهر است که نبودش عوارضی چون افزایش حوادث، جرایم، بزهکاری و کاهش امنیت اجتماعی را سبب می شود. در این راستا، ساماندهی نورپردازی شهرها و تبدیل آن از فعالیتی پراکنده و سلیقه ای به امری جامع و برنامه ریزی شده از نیازهای اساسی جهان امروز می باشد. روش این پژوهش، توصیفی، تحلیلی و پیمایشی بوده و پس از گردآوری مبانی نظری موضوع از طریق منابع کتابخانه ای، به بررسی میدانی مسئله پرداخته است. می توان بیان نمود که اگر به نورپردازی، نه به عنوان یک فعالیت تزئینی و جنبی، بلکه به عنوان راهکاری موثر در معماری مجدد شهرها به هنگام شب نگریسته شود، می تواند نقش مهمی در بهبود سیما و منظر شبانه در راستای خلق مرکز شهری دانش بنیان ایفا نماید.

کلمات کلیدی

شهر دانش بنیان، منظر شهری، زندگی شبانه، نورپردازی، پیاده راه اعلم الهدی رشت

مناسب برای این دگردیسی از نکات حیاتی است؛ زیرا دانش پایگی به تنهایی تضمینی برای رسیدن به نتایج مورد انتظار نیست. هدف شهرها ارائه کیفیت بالای زندگی به شهروندان است که خود متأثر از فاکتورهایی نظیر کیفیت محیطی، امنیت، دسترسی پذیری خدمات، حضور دائمی شهروندان در محیط و احساس تعلق خاطر می باشد. احساس هویت و تعلق خاطر از نیازهای ضروری انسان در فضاهایی است که در آن به حیات اجتماعی می پردازد؛ لذا طراحی محیط و

۱- مقدمه

شهرها در دوران معاصر با افزایش سهم طبقه خلاق مواجه بوده و گرایش به سوی فعالیت های خدماتی و دانش محور در تقابل با نقش کشاورزی و تولیدات صنعتی شهرها، افزایش یافته است. اگرچه دانش، در حال تبدیل شدن به بنیان کلیدی در شهرهاست، اما بسترسازی

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

توماس ادیسون در سال ۱۸۷۹ موفق به اختراع لامپ الکتریکی (لامپ التهابی) شد.

اولین موج نورپردازی در دهه های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ در حالی آغاز شد که نیویورک، لوس آنجلس، پاریس و برلین پیشگامان آن بودند. نور الکتریکی آزادانه در خیابان ها و میادین خودنمایی می کرد. هر چند واقعاً نمی شد این کارها را «طراحی نور» نامید، اما بقیه شهر آن چنان در تاریکی خفته بود که چراغ های خیابانی را به نوبه خود بسیار هنرمندانه و زیبا می کرد. اولین طراحی ها را میتوان کلیساها، قلعه ها و یا ساختمان های تاریخی دانست. اوج خلاقیت در زمینه نورپردازی به قرن ۲۱ باز می گردد که شهرهای مختلف برای پیشی گرفتن در این زمینه با یکدیگر به رقابت پرداخته اند. از نمونه های بارز شهر نورپردازی شده در جهان، می توان به پاریس اشاره نمود. توجه به شدت نور و رنگ آن و انتخاب های دقیق و حساب شده برای روشنایی معابر و نورپردازی المان های تاریخی و بناهای مهم، تصویری رویاگونه از شهر در ذهن مخاطب برجای گذاشته است. لذا دیگر نورپردازی صرفاً حرکتی تزئینی و جانبی نبوده و به رشته ای علمی مبدل گردیده است که لازم است به صورت کاملاً علمی در طراحی سیما و منظر شبانه شهری مورد مطالعه قرار گیرد.

در مورد نحوه ورود نورپردازی و روشنایی به ایران باید به تهران اشاره نمود. این شهر با توجه به پایتخت بودن، همواره دروازه ورود تجدد به ایران بوده است که نور و روشنایی فضاهای شهری نیز از آن جمله می باشد. چراغ ها وارد چهره شبانه شهر شدند تا نشانی از دنیای متمدن غرب را با خود به تهران و ایران بیاورند. نخست عمارت شاهی و خیابان دسترسی نورپردازی شدند و سپس خانه ها و خیابان های عمومی از این نعمت برخوردار گردیدند. سال ها بعد قوانین و ضوابط روشنایی برای خیابان ها تدوین و به اجرا درآمد و به موازات آن امنیت بیشتری در شهر حاکم شد. نتیجه این تحول، طولانی شدن ساعات فعالیت و هیجان ساعات شبانه در زیر نور و رونق خرید و فروش و گذران اوقات فراغت در شهر بود.

تبیین مسئله به این صورت است که شهر اثری هنریست که آفرینندگانی به وسعت خود و به تعداد جمعیتش دارد و هدف غایی، ایجاد محیطی خلاق و پرورنده برای شهروندانش است. چنین محیطی آزادی انتخاب به افراد می دهد و زمینه خلاقیت را فراهم می آورد، اما لازمه آن برخورداری از امکانات مناسب شهری است که نورپردازی یکی از این امکانات در راستای جان بخشی به حیات شبانه است. نورپردازی از یک سو موجب استفاده شدن بخشی از زمان و انرژی انسان در هنگام شب شده و از سوی دیگر این امکان را پدید می آورد که نه تنها بتوان فضاهای داخلی را از محدودیت نورگیری طبیعی رها

فضای شهری در انطباق با هویت و فرهنگ جامعه و شهروندان حائز اهمیت می باشد که از طرفی نباید تنها به روشنایی روز محدود شود و حیات شبانه را نیز باید دربر گیرد. شب هنگام که تاریکی سیطره خود را بر سیما و منظر شهری می گسترد، روشنایی مصنوعی در غالب نورپردازی شهری، امکان رویت پدیده ها و تشخیص موقعیت مکانی، درک رنگ، عمق، فضا و حجم را میسر می سازد.

تاریک شدن هوا و لزوم امتداد فعالیت روزانه تا پاسی از شب که از الزامات زندگی شهری معاصر می باشد، نورپردازی فضاهای شهری و ایجاد مناظر زیبا و چشم نواز را به عنصری کلیدی مبدل نموده است. روشنایی شبانه که از طریق نورپردازی کارا حاصل می شود، باعث افزایش ساعات کار شده و تاریکی هوا مانعی برای فعالیت مردم نخواهد بود. اما نکته ای که لازم است در ارتباط با نورپردازی مورد توجه قرار گیرد، دو جنبه متفاوت یعنی جنبه هنری و زیبایی شناسانه نورپردازی با هدف طراحی سیما و منظر شهری در کنار جنبه فنی نورپردازی با استفاده از منابع و استانداردهای نوری بر اساس تکنولوژی های نوین می باشد که لازم است توأمان مورد توجه قرار گیرند.

۲- روش تحقیق

با توجه به هدف پژوهش، تحقیق حاضر توسعه ای بوده و می تواند باعث بهبودی شرایط حال شود. در این تحقیق از روش توصیفی به جمع-آوری اطلاعات در زمان حال و گذشته پرداخته شده و سپس با استفاده از روش تحلیل محتوایی و موردکاوی پژوهش پیش می رود. برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه ای و میدانی استفاده شده است. نخست برای واکاوی نورپردازی فضاهای شهری و ضوابط و استانداردهای موجود در این زمینه، اطلاعات مورد نیاز به روش کتابخانه ای جمع آوری شده است. سپس اطلاعات مربوط به مطالعه موردی به صورت ترکیبی از منابع موجود، بازدیدهای میدانی، استفاده از عکس ها و تصاویر ماهواره ای و همچنین پرسش از افراد مطلع گردآوری و به صورت نقشه های نور-نما و پلان-وضع موجود بیان شده است. لازم به ذکر است که در پاره ای موارد نقشه های اصلاحی نیز برای وضع موجود ارائه گردیده است.

۳- تاریخچه نورپردازی شهری

انسان از ابتدای تاریخ با مفهوم نور آشنایی داشت؛ در طول روز از نور خورشید بهره می برد و بعدها با کشف آتش برای تأمین امنیت و ایجاد روشنایی برای رویت اجسام در زندگی غارنشینی از آن استفاده می کرد. اما با کشف الکتریسیته و اختراع لامپ این ابزارها به تاریخ پیوسته اند.

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

سلسله مراتب شبکه مسیرها از طریق نورپردازی از مهم ترین راهکارها هستند. ایجاد رابطه ی متقابل بین بدنه و عرصه مسیر نیز در تشویق شهروندان به حضور در محورها موثر می باشد. از این رو در نورپردازی فعالیت های مستقر در جداره ها، بنحوی که امکان تماشای فعالیت ها از این فضای شهری وجود داشته باشد، بسیار مفید خواهد بود. البته لازم به ذکر است که در نورپردازی مسیرها می بایست در وهله نخست به نوع، نقش و عملکرد مسیر توجه نمود. مسلماً نورپردازی مسیرهایی که در آنها اولویت حرکت با سواره است، روش متفاوتی را نسبت به نورپردازی یک پیاده راه می طلبد [۴].

خیابان های شهری مکان هایی هستند که تعاملات اجتماعی و جنب و جوش شهری در آنها به اوج خود می رسد. در جداره این خیابان ها، مغازه ها، کاربری های گذران اوقات فراغت، رستوران، کافی شاپ و... قرار دارد. بنابراین در نورپردازی خیابان های شهری علاوه بر تاکید بر بناهای گذران اوقات فراغت و خصوصاً ورودی آنها از طریق نورپردازی، می بایست فضای مقابل آنها نیز برای تشویق سرریز فعالیتها به بیرون از واحد تجاری، نورپردازی گردد. نورپردازی خیابان در مناسبت های ویژه و نورپردازی صحیح بناهای واجد ارزش دو عامل عمده و اساسی است که موجب خاطره انگیزی خیابان شهری می شود. بناهای بارزش نشانه هایی هستند که در شب تا حد زیادی به چشم نمی آیند. نورپردازی این بناها عاملی بسیار کارا در خاطره انگیزی است. از طرفی تامین ایمنی پیاده و سواره در خیابان های شهری که هردو به صورت توأمان مجاز به حرکت می باشند، بسیار حائز اهمیت بوده که نورپردازی گذرگاه های عرضی برای عابر پیاده و روشنایی مناسب کل فضا در شب به این مسئله کمک خواهد نمود. همچنین نورپردازی مسیره های شهری باید به گونه ای باشد که هرگونه تغییر وضعیت در مسیر، مرزهای عبور و مرور، عریض یا باریک شدن مسیر و تقاطع ها را به وضوح نشان دهد.

برای دستیابی به آرامش و اطمینان خاطر، وجود نظارت اجتماعی بر فضا ضرورت دارد. دیده شدن فضا از دو طریق امکان پذیر است: از درون بدنه ها و به واسطه ی حضور افراد درون خود فضا؛ که هر دو نیازمند وجود نور می باشد. لذا نورپردازی فضا باید به گونه ای انجام شود که تمام فضا روشن باشد و هیچ نقطه تاریک و یا با شدت نور پایینی در خیابان و کوچه وجود نداشته باشد. از آنجا که حضور افراد در فضا از قوی ترین عوامل اعمال این نظارت می باشد، بنابراین بهتر است برای حضور ساکنان در خیابان در اوقات شبانه تسهیلات لازم فراهم باشد. تقویت زندگی شبانه، نورپردازی فعالیت های مشوق حضور پیاده، نورپردازی قرارگاه های رفتاری، نورپردازی میلمان شهری و... از جمله راهکارهایی هستند که به تحقق این هدف کمک می کنند.

کرد، بلکه با نورپردازی امکان ایجاد تجلیات متنوع از یک پدیده را میسر ساخت [۱]. امروزه پرداختن به مسئله روشنایی در شب چه از نظر اقتصادی و چه از نظر گذران اوقات فراغت امری است اجتناب ناپذیر که می تواند همسو با نیازهای شهری دانش بنیان باشد. گستره وسیع شهرها و تردد زیاد در آنها خصوصاً محدودیت های ترافیکی در طی روز سبب می شود که جریان زندگی در شهر تا پاسی از شب ادامه یافته و ارتقا کیفیت زندگی در شب را ضروری ساخته است [۲]. نماد، نشانه، گره، جداره، ساختمان های ارزشمند و... هر آنچه که در طراحی شهری بر آن تاکید شده و پس از غروب آفتاب و با فرارسیدن تاریکی، ممکن است در عملکرد آن اختلال بوجود آید، به کمک نورپردازی در شب نیز کارایی خود را حفظ خواهد کرد. نورپردازی مناسب در شهر این امکان را می دهد که عناصر مطلوب را برجسته تر نشان داده و عناصر نامطلوب را در تاریکی محو کند [۳]. نورپردازی در شهر باید به صورتی باشد تا بتوان روز را در امتداد شب پیوند بدهد و در عین حال آرامش شهر در شب از دست نرود.

۴- نورپردازی انواع فضاهای شهری

فضای شهری بدون نورپردازی به تدریج به فضایی فاقد هویت و حیات تبدیل می شود. اما از طرفی انواع فضاهای شهری به نوع خاصی از نورپردازی نیاز دارند. لازمه این امر آن است که ضمن رعایت ضوابط هریک به هنگام نورپردازی، نباید این فضاها با هم تضاد شدید و ناهماهنگی ایجاد کنند و هارمونی در شهر را از بین ببرند. نورپردازی در شهر دو هدف عمده را پی می گیرد: نخست از نظر عملکردی: ایجاد روشنایی جهت تامین امنیت و ایمنی و دید راحت برای ساکنین شهر؛ و دوم از نظر زیباشناختی: ایجاد روشنایی برای ایجاد محیطی آرام، زیبا، شادی بخش و... برای لذت ساکنین. در ادامه نورپردازی انواع فضاهای شهری مورد بررسی قرار می گیرد.

۴-۱- نورپردازی مسیره ها

مسیره ها در ذهن شهروندان به صورت خطوطی ظاهر می شوند که ارتباط و اتصال نقاط مختلف شهر را میسر می سازند. به عبارتی مسیر به صورت انواع خیابان ها، کوچه ها و بن بست ها و بزرگراه و... خود را نشان می دهد. این عناصر کالبدی همواره محل بروز رویدادهای متنوع شهری نظیر رفت و آمد، داد و ستد، تبادلات فرهنگی، انجام مراسم مذهبی، بیان آراء سیاسی و تفریح، پرسه زدن و... بوده اند، لذا پذیرای همه گروه های اجتماعی شهروندان در زمان های مختلف می باشند. شبکه ی مسیره ها در شب باید به نحوی نورپردازی شوند که برای ورود و ماندن در آن ایجاد انگیزه نماید. نورپردازی نشانه ها و همچنین القای

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

۴-۲- نورپردازی گره، میدان و فلکه

گره ها بسته به اینکه نقش اجتماعی داشته باشند و حضور پیاده در آنها مهم باشد و یا اینکه صرفاً نقش فلکه ای ترافیکی را بازی کنند نورپردازی متفاوتی خواهند داشت.

میدان های شهری قائم به ذات باید نورانی بوده تا بتوانند محلی برای باهم بودن و تعاملات اجتماعی و یا خلوت گزیدن و تنها بودن فراهم آورند. به علاوه ویژگی های مربوط به تجاری یا اداری بودن، تفریحی، گردشگری یا مسکونی بودن، همه و همه در شکل دهی به نوع نورپردازی محیط پیرامون و بدنه میدان اهمیت ویژه ای دارد. در نقطه مقابل، فلکه نقش ترافیکی داشته و بسیاری از خطرات احتمالی را حذف می کند. نورپردازی مناسب با تیرهای بلند که مرکز نوردهی آن به سمت ترافیک عبوری است، کارساز خواهد بود.

۴-۳- نورپردازی پل ها و آب کنارها

مهم ترین نوع استفاده از روشنایی در کناره ها، کاربرد آن در میلمان است. تغییر در کف سازی، اختلاف ارتفاع های اندک و چراغ های کیفی ظریف که نورهای رنگی را می تابانند از زیباترین جلوه های نورپردازی در این فضای شهری است. این نورها باعث تشویق پیاده گرایی و لذت بصری در کناره ها گشته و باعث تقویت حضور شهروندان می گردد. پل ها نیز با روشنایی و نورپردازی منحصر بفره می توانند چهره ای جدید به آب کنارها بخشیده و آن را سرزنده کنند. اگر نورپردازی بر روی پایه پل ها و ستون ها متمرکز شود تاثیر زیادی در عریض یا طویل نشان دادن پل خواهد داشت و این نوع نورپردازی عموماً جذاب تر هم هست.

۴-۴- نورپردازی نشانه ها و بناهای تاریخی

نشانه های شهری نقش مهمی را در خوانایی و جهت یابی در شهر ایفا می کنند، از طرفی با فرارسیدن شب کلیه ابنیه در تاریکی فرو می روند؛ تنها نورپردازی است که منجر به نمایان شدن ساختمان ها می شود. از این رو نورپردازی صحیح نشانه های شهری که عمدتاً ابنیه ی مهم شهر نیز محسوب می شوند بحثی مهم در راستای جهت یابی در شب است. چراغ هایی که برای نورپردازی بناهای تاریخی مورد استفاده قرار می گیرند نباید قابل رؤیت باشند و شکل آن نیز باید با توجه به هویت بنا انتخاب گردد [۵]. همچنین ادوات نورپردازی که در دید قرار دارند مانند تیرهای چراغ، باید طوری طراحی شوند که هم با محیط هماهنگ باشند و هم در طول روز نیز زیبا باشند و منظره و دید را خراب نکنند.

۴-۵- نورپردازی فضای سبز

نورپردازی فضاهای سبز می تواند در ایجاد تعاملات اجتماعی تاثیرگذار باشد. باید توجه داشت که گل، چمن، درخت و گیاهان مختلف به رنگهای گوناگون خودنمایی می کنند و هر کدام از آنها، در روشنایی بخصوص جلوه دارند. بنابراین باید برای روشن کردن آنها از روش های متفاوتی استفاده نمود. اما رعایت یک نکته ضروری است و آن اینکه در نورپردازی گیاهان باید به رنگ و گرمای نور تابیده شده توجه شود تا در سیستم بیولوژیکی آنها اختلال وارد نشده و منجر به آسیب رساندن به آنها نشود.

۵- محدوده مورد مطالعه: پیاده راه اعلم الهدی

شهر رشت به عنوان مرکز استان گیلان و متمرکزترین شهر خطه شمالی کشور همواره نقطه قابل اتکایی در برنامه ریزی های کشوری محسوب شده که پشتوانه برخورداری از شرایط مناسب اقلیمی، جغرافیایی و ژئوپولوتیکی، اجتماعی و فرهنگی و گذران اوقات فراغتی نیز آن را تشدید می کند. میدان مرکزی رشت با توجه به شکل شعاعی شهر و اصلاحات صلیب گونه ای که در دوره پهلوی اول مرکز شهر را مورد جراحی و واکاوی قرار داد، به یگانه نقطه عطف شهر و میعادگاه اصلی شهروندان مبدل گشته که تمامی راه های ارتباطی اصلی در این نقطه به هم می پیوندند. از طرفی وجود عناصر شاخصی نظیر بازار اصلی شهر همراه با کاروانسراها و تیم و تیمچه های تاریخی، ساختمان اصلی شهرداری به عنوان ارگان مردم نهاد، اداره پست و فناوری اطلاعات، سینما ها و پاساژهای نوساز ... جایگاه آن را به عنوان لنگرگاه اصلی شهر تحکیم نموده است (شکل ۱).

شکل (۱) : نقشه محدوده میدان مرکزی شهر رشت

از طرفی پیاده راه سازی راه حلی در راستای حفظ، باززنده سازی، تزریق حیات و سرزنده نمودن بافت های تاریخی و با اهمیت شهری می باشد. پیاده راه فرآیندی است که در نتیجه ی تغییر کاربری یک مسیر از سواره به پیاده اتفاق می افتد و غالباً در کشور ما با بستن

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

برنامه ریزی شده خیابانی که در نمونه های موفق فضاهای شهری سرزنده و پویا مسبوط به سابقه نیز می باشد، بهره جست.

یکی از ویژگی های بارز مناطق شمالی خصوصا در نیمه دوم سال بارندگی های زیاد می باشد، لذا برای اینکه فضاهای نشیمن و گذران اوقات فراغت که در کالبد پیاده راه تعبیه گردیده است بتواند کارکرد خود را در روزهای بارانی نیز حفظ کند، در نظر گرفتن طاقی و رواق و المان هایی که فضا را سرپوشیده کند بسیار حائز اهمیت خواهد بود که اصلا به این عنصر مهم و تاثیرگذار در پیاده راه اعلم الهدی توجه نشده است؛ در نتیجه شرایط اقلیمی خاص منطقه، این مجموعه را در بسیاری از زمان های سال از چرخه فعالیت به عنوان فضایی برای حضور اجتماعی ساقط خواهد نمود. از طرفی دلیل شرحی بودن و رطوبت بالای هوا، وقتی تابش مستقیم آفتاب با رطوبت موجود ترکیب شود، حتی اگر با مشکل بارندگی دست به گریبان نباشیم، استفاده از بستر موجود را در طول ساعات روز نیز دشوار می نماید که بار دیگر لزوم در نظر گرفتن طاقی هایی که سایبانی را برای فضای مکث شهروندان ایجاد نماید را پررنگ تر جلوه گر می سازد.

در نظر گرفتن ورودی برای خیابان بعبارتی تعریف فضای ورودی به مجموعه در پیاده راه اعلم الهدی بسیار ضعیف می باشد؛ شهرسازی جدید با فضا سازی هایی نظیر کف سازی، تغییر نورپردازی، ایجاد تغییر سطح و موارد مشابه سعی در متوجه نمودن شخص به تغییر فضا دارد، در حالیکه در اعلم الهدی این جنبه بسیار ضعیف بوده و به چند چراغ و یک تابلو ترافیکی ورود وسایل نقلیه ممنوع و دو عدد پله اکتفا شده است و فضا سازی برای ورودی های مجموعه بی توجه رها گشته است. در مورد نورپردازی در پیاده راه اعلم الهدی باید ادعان نمود که بسیار ابتدایی و سهل انگارانه انجام گرفته و به جنبه های زیبایی شناسانه توجه خاصی نشده است، در صورتیکه می توان با رقص نور و نورپردازی های موزیکال حس پویایی را به مجموعه منتقل نمود.

از اصول اساسی که در باغ سازی ایرانی به وفور از آن بهره جسته شده است، ترکیب آب و گیاه و درخت و فضای سبز می باشد، که به رغم شرایط خاص اقلیمی که شهر رشت از آن برخوردار است، از این عناصر بصورت سامان دهی شده بهره برده نشده است که در ایجاد جداره نرم و تقویت حس پویایی در کنار سرزندگی و جذابیت بسیار تاثیرگذار خواهد بود. حتی در صورت انتخاب درختان مناسب می شد قسمتی از ایجاد سایبان را نیز مرتفع نمود و از طرفی در مطبوع کردن هوای محیط پیاده راه نیز نقش ایفا کند.

دیگر عنصر قابل ذکر نوع فعالیت های جداره می باشد؛ که غالبا تجاری پوشاک و کیف و کفش و مواردی از این دست می باشد که نهایتا تا ساعت خاصی کارایی دارد، در صورتی که نیاز است پیاده راه

مسیر سواره رو و کف سازی یکپارچه مسیر به پایان می رسد؛ غافل از آنکه پیاده راه ورای تغییرات کالبدی به تغییرات معنایی نیز نیازمند است. با همین رویکرد، اعلم الهدی نخستین خیابان مرکزی در شهر رشت بود که به روی اتومبیل بسته و به پیاده راه تبدیل گردید. طول مسیر ۲۸۵ متر و عرض مسیر ۲۴ متر است. میدان شهرداری در ابتدای مسیر با قرارگیری ساختمان شهرداری، کانون اداری شهر بوده و بارزترین عنصر کالبدی آن می باشد. کتابخانه ملی شهر رشت نیز از عناصر با ارزش و تاریخی خیابان اعلم الهدی محسوب شده و فرم جداره آن از ارزش معماری برخوردار است. از طرفی میدان شهرداری و سبزه میدان به عنوان دو گره اصلی شهر می باشند.

شکل (۲) : تصویر پیاده راه اعلم الهدی رشت

۶- بررسی وضع موجود

از زمانی که اعلم الهدی به روی سواره بسته شد و به پیاده راه تبدیل گردید، نیاز تغییرات کالبدی در آن احساس می شد. تغییرات کالبدی نیازمند ساماندهی و ارتقاء کیفیات هر کدام از اجزاء کالبدی کف، جداره و مبلمان خواهد بود تا سرزندگی و انعطاف پذیری خیابان را تقویت کند. یکی از اصلی ترین ضعف ها این است که مجموعه به ایجاد فضایی اجتماعی و پاتوق جمعی برای شهروندان تبدیل نشده است؛ بعبارتی تمرکز اصلی در مجموعه به راسته تجاری است که قبل از تبدیل شدن خیابان به پیاده راه نیز به همین فعالیت اختصاص داشته و تنها با محدودیت عبور و مرور سواره، حرکت پیاده کل فضا را در قلمروی خود قرار داده است. اما سامان دهی این جمعیت که پتانسیل بالایی برای ایجاد محیطی سرزنده و پویا دارد، جایی در این طرح نداشته و مبلمان های تعبیه شده نیز تنها به عنوان فضای نشیمن و رفع خستگی عابرین و سپس ادامه مسیر استفاده می شود و آن فضای مکثی که لازم است شکل بگیرد، دیده نمی شود. تنها استثناء در مواردی است که به صورت خودجوش و نه سازمان دهی شده، شاهد شکل گیری هسته های حیات اجتماعی هستیم نظیر اجرای موسیقی زنده؛ در حالیکه می شود از این پتانسیل در اجرای فستیوال های

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

۷- نتیجه

شهر به عنوان محلی برای زندگی افرادی که از آن استفاده می کنند تنها در روز ادراک نمی شود، حفظ حیات و سرزندگی آن در شب، چه بسا بیشتر از روز، مورد توجه است. چرا که در زندگی پر مشغله امروزی بسیاری از افراد تنها در شب فرصت حضور و استفاده از شهر را دارند. بنابراین نورپردازی صحیح و جامع شهر مسئله ای مهم و پیچیده است که لازم است در آن جنبه های مختلف عملکردی و زیبایی شناختی نورپردازی در شهرها مورد توجه قرار گیرد. به علاوه لازم است برای هر فضای شهری و نیز برای هر عنصر نورپردازی مناسب آن در نظر گرفته شود و هماهنگی آنها با هم نیز مدنظر قرار گیرد تا به این ترتیب نقاط خیلی تاریک و خیلی روشن و نیز دارای اغتشاش بصری در شهر ایجاد نشود. در پیاده راه اعلم الهدی که بخش مرکزی رشت بوده، اقدامات نورپردازی دچار اشکال است و به نظر می رسد به این محدوده به عنوان یک کل یکپارچه توجهی نشده است. چنانچه در بعضی موارد پیاده رو نورپردازی شده و در بعضی قسمت ها روشنایی پیاده ها به مغازه ها واگذار شده است، مغازه هایی که نورپردازی آنها تحت نظارت معینی قرار نداشته و با هم هماهنگ نیستند. علاوه بر این حفظ انسجام و یکپارچگی نیز امری است که باید به آن توجه شود، و نقاط تاریک و نا امن در خیابان ایجاد نشود. در مورد نورپردازی ویتترین مغازه ها که از منابع روشنایی پیاده رو نیز محسوب می شود، چنانچه پیش از این اشاره شد باید به عدم ایجاد خیرگی توسط نور مغازه ها توجه شود و تا حد امکان مغازه ها با توجه به کاربری خاصشان نورپردازی شوند. به علاوه در مورد نورپردازی ساختمان های تاریخی در محدوده مورد بحث می توان گفت نورپردازی این ابنیه باید به گونه ای باشد که علاوه بر نمایش هویت و تشخیص آنها، با انجام نورپردازی منحصر به خود از سایر قسمت های خیابان قابل تشخیص باشد و به این ترتیب نقش نشانه ای و برجسته آنها در شب نیز نمایان باشد.

با توجه به گذار از اقتصاد صنعتی به اقتصاد دانشی و ورود به عصر اطلاعات لازم است در شرایط کنونی شهرها نیز برای حفظ ظرفیت رقابت پذیری با سایر شهرها و مقابله با رکود با روی آوردن به توسعه شهری دانش بنیان به تجدید حیات لازم دست یابند. تجارب جهانی نشان داده است که طراحی شهری می تواند نقش مهمی در این راستا ایفا نماید. طراحی مناسب پیاده راه و نورپردازی مناسب آن در راستای خلق حیات شبانه می تواند حرکتی در راستای حیات بخشیدن به شهری دانش بنیان باشد که نمونه مورد مطالعه یعنی پیاده راه اعلم الهدی، علی رغم کاستی ها، می تواند به نسبه نمونه ای قابل تامل در جهت طراحی مراکز شهری دانش بنیان قلمداد شود.

زندگی شبانه را نیز در خود متبلور سازد؛ لذا مکان یابی و تعبیه فضاهایی نظیر کافی شاپ های روباز خیلی می تواند نقش پررنگی را در جداره پیاده راه خصوصا در ساعات انتهایی شب ایفا نماید که فاقد حیات شبانه در این پیاده راه می باشیم. در نظر گرفتن سرگرمی های خاصی متناسب با کل خانواده در مجموعه پیاده راه از قبیل کرایه دوچرخه و ماشین های برقی پس از ساعاتی که پیک تجاری رو به افول می گذارد برای تزریق حیات و کشاندن جمعیت در بستر پیاده راه و جلوگیری از رخوت آن می تواند نقش کلیدی را ایفا نماید.

شکل (۳) : تصویر پیاده راه اعلم الهدی رشت

به جزء المان های نورپردازی که در مسیر پیاده راه لحاظ گردیده که خود از لحاظ تامین نور کافی جای بررسی دارد، ویتترین مغازه های پیرامون، که نقش جداره پیاده راه را بازی می کنند، بسیار حائز اهمیت بوده و نباید به حال خود رها شده تا هر شخص به سلیقه خود اقدام به نورپردازی نماید، زیرا ایجاد خیرگی تنها یکی از پیامدهای این امر است، از طرفی طیف های نوری خود دارای تاثیراتی از قبیل ایجاد احساس تشویش یا آرامش بخش بودن و... هستند که نیاز است کاملا مورد ارزیابی قرار گیرند. همچنین با نورپردازی مناسب از ایجاد کنج های خلوت خصوصا در ساعاتی که مغازه ها تعطیل می باشند می توان جلوگیری کرد.

شکل (۴) : تصویر نورپردازی پیاده راه اعلم الهدی رشت

۳، اردیبهشت ماه، ۱۳۹۶، تهران، ایران

مراجع

- [21] Zachman, John A., "A Framework for Information Systems Architecture", IBM Systems Journal, Vol. 26, No. 3, 1987.
- [22] Plamondon, R., Lorette, G., "Automatic Signature Verification and Writer Identification - The State of the Art", Pattern Recognition, Vol. 22, pp. 107-131, 1989.
- [23] Object Management Group. *Unified Modeling Language: Superstructure*, Version 2.0, ptc/03-07-06, July 2003, <http://www.omg.org/cgi-bin/doc?ptc/2003-08-02>.
- [24] CIE 136-200: Guide to The Lighting of Urban Areas – International Commission on Illumination, 2006.
- [25] Handbook of Lighting Design, ERCO Edition, Ganslandt, Rudiger, Hofmann, Harold, 2005.
- [26] Highway design manual/ chapter 12 – Highway Lighting/ Revision 24, 2006.
- [27] Light & Colors, ERCO Guide "Design with Light", Cheshire, Gerard, 2006.
- [28] Light Zone City, Van Santen, Chirista, Brikhauser-Publisher For Architecture, 2006.
- [29] Good Lighting for Safety on Roads, Paths and Squares/ Licht.de, 2005
- [۱] بحرینی، سید حسین، "نشریه هنرهای زیبا، شماره ۱۰، ۱۳-۲۱، تهران، ۱۳۸۰.
- [۲] جی پروان، لانس، و همکاران، طراحی شهری برای قرن شهری مکان سازی برای مردم، ترجمه بحرینی، سید حسین، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۸۹.
- [۳] ناصری، علی؛ بیگ، لیلا؛ قوامیفر، عاطفه؛ ارائه متدولوژی و مدل منسجم ایجاد و توسعه شهرهای دانش بنیان، اولین کنفرانس بین المللی شهر الکترونیک ص ۱
- [۴] سلطان زاده، ج. روشنایی و نورپردازی در معماری، فصلنامه معماری و فرهنگ، ۱۳۸۷.
- [۵] حجت، م. نورپردازی ریشه در عمق باورهای انسانی، سازمان زیباسازی شهر تهران، ۱۳۸۷
- [۶] فولادگر، م. شب زشت شهر زیبا، دانش نما(ماهنامه تخصصی سازمان نظام مهندسی اصفهان)، ۱۳۸۷
- [۷] طاهباز، م. جلیلیان، ش. نورپردازی طبیعی در خانه های سنتی کاشان نمونه موردی: خانه عامری ها، نشریه مطالعات معماری ایران، ۱۳۹۲
- [۸] گاردنر، ک. مولونی، ر. تحولی در استفاده از روشنایی: بازگویی معماری، شرکت نورپردازان ایده، ۱۳۸۶.
- [۹] پاکزاد، ج. مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری، وزارت مسکن و شهرسازی، تهران، ۱۳۸۵.
- [۱۰] سیمای شهر، کوین لینچ، ۱۹۷۲.
- [۱۱] نورپردازی شهری دانش زیباسازی شهری، نورپردازی مبانی نور و روشنایی، سازمان زیبا سازی شهر تهران، ۱۳۹۰.
- [۱۲] ادیبی، ع. منعم، ع. اصول کلی نورپردازی در پارک های شهری، فصلنامه علمی پژوهشی هنرهای زیبا، شماره ۲۷، ۱۳۸۵.
- [13] Laihonon,H & Lonnqvist,A,(2010); Knowledge- based value creation,International journal of knowledge based development,331-345
- [14] Yigitcanlar,Baum & Horton,(2007), Attracting and retaining knowledge workers in knowledge cities,pp6-17
- [15] Carrilo,(2010) ,Knowledge- based value generation,pp1-16
- [16] Bontje, Musterd & Pelzer,(2011), Inventive city regions, London:Ashgat
- [17] Van Wezemael ,(2012), Building prosperous knowledge cities, pp374-382
- [18] Yigitcanlar,T, Lonnqvist , A,(2012), Benchmarking knowledge – based urban development performance: Result the international comparison of Helsinki
- [19] Frankel, David S., *Model Driven Architecture: Applying MDA to Enterprise Computing*, OMG Press, Wiley Publishing, 2003.
- [20] Sannella, M. J., *Constraint Satisfaction and Debugging for Interactive User Interfaces*, Ph.D. Thesis, University of Washington, Seattle, WA, 1994.